

General-major
Todor ATANASOVSKI

NEKE KARAKTERISTIKE ORGANIZACIJE KOMANDOVANJA TERITORIJALNOM ODBRANOM

U svom razvoju teritorijalna odbrana je već dostigla onaj stepen kada se javlja neophodnost dalje razrade nekih problema teorijske i neposredno praktične prirode i prevazilaženja (u razradi) globalno datih osnova i pretpostavki u koncepciji opštenarodne odbrane i u osnovnim doktrinarnim stavovima. Jedan od fundamentalnih problema je rukovođenje i komandovanje u teritorijalnoj odbrani. Već i sam pristup ovom problemu čini neophodnim da se razjasne neke bitne pretpostavke i tako olakša zahvatanje njegove suštine. Osnovne pretpostavke koje ću navesti zahtevaju posebnu razradu:¹

— teritorijalna odbrana je integralni deo jedinstvenog sistema oružanih snaga zemlje, ali ne prost — mehanički deo, već celovita dimenzija toga sistema, koja ima svoje mesto u koncepciji opštenarodne odbrane, doktrini rata i, na osnovu njih, izgrađenom sistemu oružane borbe;

— teritorijalna odbrana je ona komponenta oružanih snaga koja je izgrađena i dalje se gradi na ukupnom prostoru društveno-političkog organizovanja i sistema, kao neposredni proizvod samoupravnih socijalističkih odnosa u sferi odbrane zemlje u celini. Ova realnost ima specifičan uticaj na problem rukovođenja i komandovanja;

— razvojem teritorijalne odbrane naš sistem oružanih snaga dobio je u celini nova obeležja. Bezmalobesno sistem oružanih snaga raz-

¹ Članak se ograničava pretežno na razmatranje organizacije komandovanja teritorijalnom odbranom u ratu, ne obrađujući posebno, ni u dovoljnoj meri, ni jedan od stepena komandovanja. Problemi komandovanja su veoma kompleksni, pa je neophodna posebna obrada bar najznačajnijih od njih.

vija se kao relativno nov model, autohton novoj prirodi društvenih odnosa u samoupravnom socijalističkom društvu, različit od klasičnih modela organizacije oružanih snaga (i odnosa u njima) drugih zemalja i oružanih snaga autohtonih revolucionarnih i oslobodilačkih pokreta;

— naš sistem oružanih snaga u svom okviru i u okviru svake dimenzije posebno razvija komplementarno svojstvo prema celini i unutar toga prema delovima celine; u teritorijalnoj odbrani komplementarno svojstvo ka operativnoj armiji kao najmodernijem obliku oružanog organizovanja, a unutar operativne armije komplementarnost ka osnovnim oblicima oružanog organizovanja na društvenom prostoru i teritoriji — teritorijalnoj odbrani, bez čega bi bilo otežano povezivanje delova celine sistema;

— teritorijalna odbrana kao integralni deo jedinstvenog sistema oružanih snaga i jedinstvenog sistema oružane borbe, nužno i neizbežno se mora naći i u jedinstvenom sistemu rukovođenja i komandovanja. Istovremeno, pošto teritorijalna odbrana nije samo fizički prisutna na prostoru već inkorporirana u sistem samoupravnih društvenih odnosa na svim nivoima samoupravnog socijalističkog društvenog organizovanja, neizbežno se mora naći i u sistemu odnosa i društvenog upravljanja, a to znači i u sistemu rukovođenja ratom i upravljanja borbom u celini, imajući u vidu sve oblike otpora i suprotstavljanja;

— doktrini opštenarodnog odbrambenog rata i, na osnovu nje, izgrađenoj doktrini i strategiji oružane borbe mora odgovarati i doktrina rukovođenja i komandovanja oružanim snagama. Znači, u suštini rukovođenja javljaju se novi sadržaji, kako u sferi odnosa i organizacije komandovanja tako i veštine i umenja, odnosno načina komandovanja;

— konačno, transformacije u sistemu oružanih snaga nisu samo kvantitativnog i organizaciono-tehničkog karaktera, već, i pre svega, u suštini i njihovom praćenju suštine i toka razvoja društvenih odnosa. Novoj suštini stvari morale bi odgovarati i nove forme i oblici oružanog organizovanja u celini, pa i komandovanja.

Dosadašnjim modelom organizacije komandnog sistema ne bi bilo moguće obuhvatiti novi volumen oružanog organizovanja. Isto tako, ne bi se mogao pokriti ni novi prostor delovanja oružanih snaga, prošireni obim oružane borbe i prostor borbenih dejstava, u veoma složenim i različitim uslovima.

BITNA SVOJSTVA KOJA TREBA DA POSEDUJE KOMANDNI MEHANIZAM U TERITORIJALNOJ ODBRANI

U okviru teritorijalne odbrane komandni mehanizam je u znatnoj meri razvijen. U toku svoga razvoja izgradio je određena svojstva, koja su manje-više odraz određenih zakonitosti, a praksa ih je potvrdila i dala prostor njihovom daljem razvoju i usavršavanju. Razumljivo je da, u celini uzeto, postoje određene specifičnosti i originalna rešenja na različitim prostorima. Međutim, i u različitim rešenjima, dalji razvitak će nužno obezbediti ona svojstva koja će u funkciji spajati delove jedinstvenog sistema oružanih snaga, oružane borbe i komandovanja. Na osnovu iskustava i stečenih saznanja, reč je o sledećim bitnim svojstvima:

1. Komandni mehanizam u teritorijalnoj odbrani treba da je komplementaran sa komandnim mehanizmom u operativnoj armiji na svim nivoima borbenog organizovanja. Ovo je potrebno kako bi se oni uspešno vezivali u funkciji jedinstvenog sistema komandovanja, organizovali i realizovali uspešno i neprekidno sadejstvo u svim uslovima, na celom prostoru i za sve vreme trajanja dejstava i rata.

Komplementarnošću ovih dveju komponenti jedinstvenog sistema obezbeđeno je pokrivanje (u komandnom smislu) snaga i prostora, odnosno snaga i dejstava na prostoru, nezavisno od oblika njihove organizacije, promena ili pojava novih oblika organizovanja i promena strategijskih, operativno-taktičkih i borbenih uslova u kojima se one mogu naći i izvoditi borbena dejstva. Ovo svojstvo je nužno i zato da se ne bi ni najmanji deo oružanih snaga, u bilo kojim uslovima i na bilo kom prostoru, našao izvan funkcije organizovanog komandovanja.

2. Komandni mehanizam teritorijalne odbrane treba da je komplementaran i sa sistemom rukovođenja u okviru društveno-političkih zajednica. I ovde se radi o nečemu što je objektivno uslovljeno, jer su društveno-političke zajednice neposredni osnivači štabova koji pretpostavljaju matični elemenat komandnog mehanizma teritorijalne odbrane i preko kojih ostvaruju svoja prava i obaveze u sferi oružanog organizovanja, oružane borbe kao osnovnog oblika otpora i suprotstavljanja agresiji. Komplementarnost sistemu rukovođenja na prostoru društveno-političkog organizovanja je nužna i zbog povezivanja oružane borbe sa mnoštvom vidova i oblika van oružane borbe i otpora na čitavom prostoru u svim uslovima i za sve vreme rata. Bez ovog svojstva teško bi se obezbedila ukupna podrška dejstava oružanih snaga i neprekidnost reprodukovanja snaga i sposobnosti za borbu.

3. Komandni mehanizam teritorijalne odbrane treba da razvija svojstva koja će ga osposobiti da poveže dejstva snaga operativne armije i manevarske strukture teritorijalne odbrane sa masovnim dejstvima prostorne strukture na širokom prostoru, kako u početnom periodu rata, u periodu trajanja i daljih dejstava, tako i u završnom periodu rata.

Unutrašnja organizacija i struktura komandi treba da obezbedi kontinuirano i efikasno komandovanje i rukovođenje dejstvima snaga manevarske strukture, uključujući i više stepene ukрупnjavanja i udruživanja snaga i prostorno veoma razuđenom borbenom organizacijom raznovrsnih jedinica i sastava.

4. U okviru komandnog mehanizma teritorijalne odbrane već se konstituiše funkcija pozadinskog obezbeđenja² i zbrinjavanja. Do sada stečena iskustva i saznanja ukazuju na veoma specifičnu i značajnu ulogu koju će imati ova dimenzija organizacije pozadinskog obezbeđenja i zbrinjavanja u okviru celine vojnopozadinskog sistema. Teško da će biti moguće ostvariti povezivanje vojnopozadinskog sistema sa proizvodnim snagama i infrastrukturuom društva pojedinačnim povezivanjem svakog pozadinskog organa pojedinih jedinica. Biće neizbežno stvoriti jednu veznu komponentu koja će povezivati ova dva sistema. Takve mogućnosti se mogu razviti u okviru celine organizacije teritorijalne odbrane, kako u sferi obezbeđivanja svim vrstama neborbenih potreba i zdravstvenog zbrinjavanja, tako i na prostoru obezbeđivanja borbenim potrebama, remontom i proizvodnjom sredstava za borbu, uključujući i osposobljavanje sredstava i tzv. »nevojne« tehnike za borbu ili korišćenje u toku rata i u uslovima kada bi, za kraće ili duže vreme, bilo nemoguće koristiti planske i klasične izvore i mogućnosti.

Pri svemu tome veoma je značajna funkcija vojnopozadinskog organizovanja i uređenja prostora.

5. Konačno, u okviru ovog dela sistema rukovođenja i komandovanja treba razviti svojstva i osposobiti ga za komandovanje snagama i rukovođenje borbenim dejstvima u pozadini protivničkih snaga i na privremeno zauzetoj teritoriji i ne samo snagama teritorijalne odbrane već i celokupnim snagama koje se mogu naći i dejstvovati u ovim uslovima. Znači, ovaj komandni mehanizam, kao deo jedinstvenog sistema komandovanja, mora da razvije u sebi svojstva koja će ga učiniti sposobnim da:

² Radi se o jednom važnom problemu koji bi trebalo posebno obraditi — T. A.

— upravlja značajnim kvantumom oružanih snaga i isto tako velikim volumenom oružane borbe na širokom prostoru i u složenim uslovima;

— upravlja složenim operacijama i pri tom komanduje i rukovodi snagama veoma različitim po organizaciji, formaciji i sredstvima kojima su naoružane i opremljene, od najelementarnijih do najviših oblika borbene organizacije;

— uspešno udružuje snage i efikasno koristi savremenu borbenu tehniku u složenim borbenim uslovima.

Sve u svemu, to ne može biti manuelno-ekstenzivni tip i model komandne organizacije jer se ona ne bi mogla uspešno vezivati sa komandnim mehanizmom operativne armije, niti koristiti realnim uslovima i mogućnostima na društvenom prostoru, a još manje suprotstaviti se komandnom mehanizmu protivnika koji se odlikuje visokim profesionalnim nivoom, modernom i efikasnom organizacijom i opremljenošću.

ORGANIZACIJSKO-STRUKTURALNE KARAKTERISTIKE MEHANIZMA KOMANDOVANJA I RUKOVOĐENJA U TERITORIJALNOJ ODBRANI

Organizacija komandovanja zakonito proizilazi iz strukture i fizionomije snaga i njihove namene. U konkretnom slučaju ona zavisi od mesta i uloge teritorijalne odbrane u našem sistemu oružane borbe, odnosno od osnovne namene, mesta, uloge i zadataka teritorijalne odbrane u okviru doktrine opštenarodnog odbrambenog rata i strategije oružane borbe. Nadalje, organizacija komandovanja zavisi i od konkretnih procena, pretpostavki i predviđanja uslova u kojima se u celini i svaki njen deo može naći, odnosno realizovati svoju ulogu i izvršavati zadatke, gde se najčešće manifestuju različitosti u struktuiranju snaga i organizacijskim rešenjima, što ne znači narušavanje zakonitosti i principa. Ove specifičnosti se odražavaju i na rešenja u organizovanju komandovanja. Ovakvih razlika je bilo i u toku NOR-a. Pošto mi ovom prilikom nije moguće analizirati različita rešenja zadržaću se na jednom od modela organizacije komandnog mehanizma teritorijalne odbrane.

Komandni mehanizam teritorijalne odbrane u osnovi je razvijen u dve osnovne dimenzije, odnosno dva osnovna tipa štabova (komandi), a to su:

a) Štabovi društveno-političkih zajednica kao rukovodeća i komandna tela na prostoru i u okviru društveno-političkog organizovanja, koji se, zavisno od konkretnih rešenja, razvijaju u: republici —

pokrajini (RŠNO — PŠNO); opštini (OŠNO); mesnoj zajednici (ili za teritoriju više mesnih zajednica) i kompleksnim organizacijama udruženog rada.

Međutim, tamo gde je ratnom organizacijom predviđeno razvijanje ratnih srezova (oblasti, regija i pokrajina), na takvom stepenu ratne organizacije društvenog sektora, razvijaju se i odgovarajući štabovi u srezovima (oblastima, zonama, regijama, pokrajinama). Kada se ovi štabovi vezuju za ratnu organizaciju društveno-političkog sistema i društveno-organizovanog prostora, onda imaju sve karakteristike prostornih štabova jer su vezani za ustavom utvrđenu političko-administrativnu podelu i svoju funkciju u domenu oružanog organizovanja i vođenja borbe (i komanduju kompetentno na tom prostoru u svim uslovima).

Preko ovog sistema štabova ostvaruje se komandovanje prostorom strukturom borbene organizacije teritorijalne odbrane.

b) Komande jedinica teritorijalne odbrane čine drugu dimenziju komandnog mehanizma, a te snage su sledeće:

- komande četa i bataljona teritorijalne odbrane;
- komande brigada, odnosno odreda ili privremene komande grupa bataljona;
- komande divizija, grupa brigada, odnosno operativno-taktičkih grupa.

Povoljan razvoj operativno-strategijske situacije može usloviti potrebu ukрупnjavanja i udruživanja snaga i sredstava na višem stepenu nego što je to divizija i grupa brigada. Obrazovanje jačih sastava — grupa divizija, odnosno operativnih grupa, samostalnih ili u okviru većih (strategijskih) grupacija, može biti trajno ili privremeno.

Preko ovog sistema komandi ostvaruje se komandovanje manevarskom strukturom snaga teritorijalne odbrane.

Prva dimenzija komandnog mehanizma je fundamentalna i ogleđa se u sledećem:

— to su matični štabovi i preko njih se realizuju organizovanje, razvoj i priprema borbenih efektivâ teritorijalne odbrane u miru i ratu, a u ratu i neprekidno organizovanje oružane borbe, dejstava na prostoru, rukovođenje i komandovanje snagama koje stalno dejstvuju na prostoru u svim uslovima i za sve vreme trajanja rata:

— štabovi imaju stalnu zonu i prostor svoje odgovornosti. Ovakav status ovih štabova proizilazi iz prirode odnosa koji su konstituisani u našem sistemu (mesne zajednice, opštine, republike, odnosno pokrajine) na prostoru svoga društvenog organizovanja i društvene odgovornosti;

— to nisu klasični štabovi po tipu komandi jedinica, jer ne mogu svojevolumeno menjati prostor svoje odgovornosti za stanje i organizovanost oružanih snaga prostora i borbe. Bilo kakvo pretpotčinjavanje ovih štabova i njihovo izvlačenje sa društveno-organizovanog prostora iz kojeg su proizašli, značilo bi njihov izlazak iz matičnog sistema i odnosa, iz prirodnog ležišta i »normalnog toka stvari«. Sa sistemom oružane sile i, unutar nje, sa sistemom komandovanja, oni se vezuju na prostoru, a pošto oružane snage ne mogu delovati, funkcionirati, dejstvovati, odnosno boriti se izvan prostora, to znači da su neprekidno u funkcionalnoj povezanosti sa njima;

— uprkos vezanosti ovih štabova za društveno-organizovani prostor u okviru društveno-političkih zajednica, oni se u našim uslovima ne mogu izjednačiti ni sa klasičnim modelom vojno-teritorijalnih organa i komandi. Potrebno je više prostora za analizu ovih suštinskih razlika.

Štab za narodnu odbranu društveno-političke zajednice bitno se razlikuje i od organa uprave društveno-političke zajednice za narodnu odbranu, koji je u suštini izvršni i namenjen za opsluživanje i izvršavanje obaveza društveno-političke zajednice prema oružanim snagama, odnosno opsluživanje priprema i odbrambenog organizovanja u drugim sferama društvenog delovanja. Štabovi za narodnu odbranu nisu klasični organi uprave društveno-političkih zajednica, već komandno-rukovodeća tela u oblasti oružanog organizovanja i priprema u ratu, komandovanja i rukovođenja dejstvima, preko kojih društveno-političke zajednice ostvaruju svoju obavezu organizovanja oružane borbe i otpora.

Za sada su najrazvijeniji štabovi za narodnu odbranu opština i republika (pokrajina), pa će se u kraćim crtama zadržati na iskustvima stečenim u toku rada i funkcionisanja ovih štabova. Razumljivo, radi se o iskustvima, meni dostupnim, bez njihovog generalisanja i ne isključujući mogućnost da se u drugim uslovima došlo do značajnijih sagledavanja i drugačijih ocena, zaključaka i rešenja.

Republički štab za narodnu odbranu (u praksi se najčešće upotrebljava iz NOR-a uzet tradicionalni naziv Glavni štab za narodnu odbranu). Ovo komandno i rukovodeće telo obrazuje skupština republike svojom odlukom. U ovom razmatranju zanemariću mirnodopsku funkciju republičkog štaba za narodnu odbranu koja se u osnovi sastoji u organizovanju teritorijalne odbrane u okviru republike, planiranju njenog razvoja, naoružanju i opremanju, usavršavanju njene vojne (borbene) organizacije i, na osnovu usvojenih doktrinarnih stavova i strategije oružane borbe — pripremi, obuci i

osposobljavanju snaga teritorijalne odbrane i njenog komandnog mehanizma za uspešno izvršavanje zadataka u ratu.

Da bismo mogli sagledati ulogu republičkog štaba za narodnu odbranu i ono što je specifično i autentično u njegovoj funkciji u sferi i na prostoru komandovanja i rukovođenja oružanom borbom, neophodno je imati u vidu sledeće:

1. Fizionomiju borbene organizacije snaga teritorijalne odbrane;
2. Poziciju republičkog štaba za narodnu odbranu u sistemu komandovanja (vojnom sistemu) i u sistemu rukovođenja na društveno-organizovanom prostoru.

Globalno uzeto u fizionomiji borbene organizacije teritorijalne odbrane izdvajaju se dve osnovne dimenzije u okviru kojih su organizovani efektivni ove komponente oružanih snaga, i to:

- a) prostorna dimenzija borbene organizacije snaga teritorijalne odbrane, i
- b) manevarska dimenzija borbene organizacije snaga teritorijalne odbrane.

Karakteristike prve su u mnoštvu različito organizovanih jedinica isto tako različite jačine. Takođe, različito su naoružane i opremljene. Najveći deo ovih jedinica se u osnovi oslanja na raznovrsna sredstva i mogućnosti na prostoru i u bazi društvenog i radnog organizovanja. Po tipu, organizacije su veoma otvorene prema obilju sredstava »nevojnog tipa« i različitih profesionalnih mogućnosti, sposobnosti i afiniteta ljudskog faktora. U osnovi, ove jedinice su namenjene za borbenu kontrolu teritorije, ali se na određen način uključuju i u značajnije borbene sisteme: protivoklopnu i protivdesantnu borbu; u sistem inženjerskih i diverzantskih dejstava; u sistem borbi protiv gerilsko-prepadnih i diverzantskih snaga i dejstava protivnika, a zatim i u sistem protiv policijskih i protiv represivnih dejstava na privremeno zauzetoj teritoriji itd.

Ova dimenzija oružane organizacije teritorijalne odbrane je tipično prostorna, teritorijalna i direktno inkorporirana u sistem društveno-političkog organizovanja na prostoru i u proizvodnoj bazi. Dosadašnja iskustva (na vežbama) ukazuju na mogućnost grupisanja (makar u privremene borbene sastave) i borbenih elemenata prostorne strukture. U okviru ove dimenzije borbene organizacije sadržane su znatne mogućnosti popune (u ratu) gubitaka jedinica manevarske strukture i sastava operativne armije gotovim i već iskusnim boračkim sastavom. Dejstva i borbene aktivnosti relativno lako se mogu usmeravati u duhu širih zamisli, a ni problem neposrednog sadejstva združenim i krupnijim sastavima nije tako složen, kako to na prvi pogled izgleda. Ovim je obezbeđeno da operativni prostor ni

u kojim uslovima ne može biti borbeno prazan. Glavni štab za narodnu odbranu komandovanje prostornom dimenzijom borbene organizacije ostvaruje preko štabova operativnih zona i opštinskih štabova. Tamo gde su razvijeni regionalni, odnosno oblasni, sreski ili drugi štabovi, onda i preko njih.

Glavni (republički) štab treba da bude organizacijski i kadrovski osposobljen da efikasno rukovodi i komanduje prostornom strukturom borbene organizacije teritorijalne odbrane u svim uslovima, da usklađuje borbene aktivnosti ove strukture sa dejstvima manevarskih snaga teritorijalne odbrane i operativne armije i povezuje borbena dejstva prostorne strukture teritorijalne odbrane sa svim vidovima i oblicima organizovanog otpora na prostoru u svim fazama rata i u različitim uslovima dejstava. U osnovi ovu funkciju republički štab za narodnu odbranu ostvaruje preko štabova užih društveno-političkih zajednica. Javlja se problem velikog broja komandnih veza, za čije realizovanje nije moguće u okviru glavnog štaba za narodnu odbranu razviti odgovarajući komandni kapacitet i propusnu moć. Ovaj problem treba rešavati organizovanjem posrednih štabova (komandnih punktova) — operativnih zona, oblasti, regionalnih prostornih komandi, štabova ratnih srezova i sl. Najbolje je ako razvoj ovakvih prostornih komandnih punktova bude praćen i organizovanjem odgovarajućih stepena ratne organizacije društveno-političkih zajednica, a gde to nije slučaj, glavni štab za narodnu odbranu može organizovati ove stepene prostornog komandovanja i rukovođenja u okviru već konstituiranih odnosa na relaciji opština — republika, odnosno da glavni štab za narodnu odbranu svoje funkcije, prava i dužnosti realizuje preko određenog stepena regionalnih (zonskih) prostornih štabova koje je obrazovala republika odlukom svoje skupštine. Njihovo obrazovanje odlukom skupštine je nužno kako bi dobili društveno-političku verifikaciju.

Opštinski štabovi za narodnu odbranu. Ovi štabovi predstavljaju specifikum u lancu štabova razvijenih neposredno na društveno-organizovanom prostoru. Kako je već rečeno, to nisu tipične trupne komande, kao što nisu ni tipični organi uprave opštinskih skupština. Kao neposredan izdanak samouprave konstitucije opština, njihova uloga u mnogo čemu je specifična, pa i u sistemu oružanog organizovanja, priprema, komandovanja i rukovođenja jedinicama, njihovim dejstvima i oružanom borbom na prostoru. Specifičnosti ovih štabova se ogledaju u sledećem:

— opštinski štab za narodnu odbranu se isključuje iz funkcije komandovanja manevarskom strukturom borbenih snaga teritorijalne odbrane, a to znači da se njemu ne mogu pretpotčinjavati ni jedinice

operativne armije. Ovo iz razloga što je ovaj štab vezan za teritoriju svojih društveno-političkih zajednica, dok jedinice operativne armije i manevarske strukture teritorijalne odbrane nisu stalno vezane za određenu teritoriju. Ponekad, manji sastavi manevarske strukture teritorijalne odbrane se mogu privremeno pretpotčinjavati opštinskom štabu jačine do čete, izuzetno bataljona, kada su drukčija rešenja nemoguća ili kada je jedinici potreban odmor, popuna i regeneracija, i kada može biti upotrebljena u okviru plana dejstava opštinskog štaba za narodnu odbranu. S druge strane, ovaj štab svim svojim mogućnostima, snagama i sredstvima sadejstvuje i pruža sve vidove teritorijalne podrške snagama (jedinicama) manevarske strukture teritorijalne odbrane i operativne armije, kada ove dejstvuju i izvršavaju zadatke na prostoru opštine ili u zahvatu njihove teritorije. U tom domenu njihove mogućnosti su značajne i raznovrsne. Izneću samo neke od njih:

a) Obaveštajno-izviđačka podrška jedinicama i obezbeđenje podataka o protivniku do najvećeg stepena ažurnosti;

b) Angažovanje prostorne strukture borbene organizacije i neposredno sadejstvo jedinicama, uvećavajući njihovu snagu obezbeđenjem krila, bokova i pozadine. Vezivanje za sebe dela protivničkih snaga, aktivno maskiranje pokreta, dejstava i prikrivanje stvarnih namera;

c) Angažovanjem prostornih i teritorijalnih veza pružaju pomoć i podršku (komandama jedinica operativne armije i manevarskoj strukturi teritorijalne odbrane) u ostvarivanju veza na realizovanju zadataka komandovanja;

d) Pružaju sve vidove podrške u ostvarivanju pozadinskog obezbeđenja i zbrinjavanja jedinica na prostoru, čime se smanjuje razlaganje efektivnih mogućnosti jedinica i povećava stepen njihovog korišćenja.³

Opštinski štabovi, u celokupnom zbiru funkcija i zadataka, predstavljaju matične štabove sa ključnom pozicijom u okviru fundamentalne dimenzije komandnog organizma teritorijalne odbrane. U okviru ovih štabova moguće je organizovati i realizovati nekoliko osnovnih funkcija neposredno vezanih za teritoriju u celini i društveno-ekonomski organizovani prostor, na primer:

— mobilizacijska organizacija teritorijalne odbrane je u celini naslonjena na ove štabove i realizuje se preko njih;

— mirnodopska i ratna organizacija pozadinskog obezbeđenja i zbrinjavanja takođe je u celini naslonjena na opštinske štabove, a sa

³ Prostorna dimenzija organizacije pozadinskog obezbeđenja i zbrinjavanja zasluži posebnu pažnju i treba je obraditi kao posebnu temu — T. A.

razvojem manevarske strukture teritorijalne odbrane ovaj oslonac će biti i značajniji;

— organizovanjem prostornih (teritorijalnih) veza u okviru opštinskog štaba za narodnu odbranu dobijamo celovitu dogradnju sistema veza na prostoru za sve uslove;

— prostorna obaveštajno-izviđačka organizacija predstavlja svojevrsan i nov kvalitet u domenu obaveštajno-izviđačkog obezbeđenja.

Bez opštinskog štaba za narodnu odbranu ne bismo imali gde da smestimo neophodne elemente vojne organizacije prostora i morali bi razvijati veoma glomazna i skupa prištablja u okviru združenih i krupnijih sastava manevarske strukture teritorijalne odbrane, što bi ih opterećivalo i činilo manje pokretnim.

Opštinski štab svoje zadatke realizuje direktno i preko štabova mesnih zajednica, i kada one imaju širu teritoriju ili predstavljaju osnovni oblik društvenog organizovanja grada ili većeg sela (naselja), odnosno preko jednog štaba za više mesnih zajednica u okviru jedne teritorijalne celine, međusobno povezane i drugim elementima prostorne organizacije (pošta, mesna kancelarija, zdravstvena stanica, stanica javne sigurnosti i sl.).

Štab za narodnu odbranu mesne zajednice je organ saveta mesne zajednice ili zajednički organ više saveta mesnih zajednica. Po vertikali vezan je za štab za narodnu odbranu opštine što predstavlja i liniju komandovanja. Za štabove za narodnu odbranu mesnih zajednica vezani su tzv. kapilarni elementi vojne organizacije prostora, koji su, pojedinačno posmatrani, veoma sitni, raznovrsni i za generalno razmatranje, možda, beznačajni. Ovi štabovi posmatrani skupno i kao celina imaju određenu specifičnu težinu i veoma aktivno utiču na odnos snaga, i na taktičkom i na operativno-strategijskom nivou. Njihov uticaj je veoma kompleksan, kako u latentnoj reprodukciji sile i sposobnosti za borbu u svim vidovima masovne podrške jedinicama veće efektivne moći, tako i u moralno-političkom i psihološkom smislu, stvarajući osećanje sigurnosti kod jedinica i njihovih sastava.

Znači, u funkciji komandovanja linijom osnovnih štabova u okviru društveno-političkog organizovanja, kroz organizovanje, komandovanje i rukovođenje prostornom dimenzijom borbene organizacije teritorijalne odbrane javljaju se novi i dosad nepoznati sadržaji.

Republički štab za narodnu odbranu ostvaruje komandovanje efektivima manevarske strukture preko sistema komandi jedinica, od osnovnog do većeg i raznovrsnijeg stepena grupisanja i udruživanja snaga, uključujući i različite komande privremenih taktičkih i operativno-taktičkih sastava. Međutim, operativno-strategijski uslovi i razvoj situacije mogu nametnuti potrebu prevazilaženja nivoa

komandovanja, kao što je republički štab za narodnu odbranu, kada se deo ili jaki sastavi manevarskih snaga grupišu u okviru većih grupacija i pretpotčinjavaju komandama tih grupacija. To je moguće jer su snage manevarske strukture tako izgrađene da mogu uspešno dejstvovati na bilo kom prostoru i izvan teritorije matične republike, prelivati se u sastave i strukturu operativne armije i lako ugrađivati u borbene postroje većih i složenijih združenih sastava.

Za razliku od prvog (prostornog) tipa štabova, koji čine bazu komandnog mehanizma teritorijalne odbrane, ovde je reč o dimenziji komandne organizacije neposredno vezane za glavninu snaga i sastava — nosilaca dejstava u okviru uloge i namene teritorijalne odbrane. Dok se prostorna dimenzija borbene organizacije teritorijalne odbrane može označiti kao primarna, s obzirom na njenu masovnost, neposrednu vezanost za izvore moći, sposobnost neprekidnog i kontinuiranog reprodukovanja snaga i funkcije borbenog organizovanja prostora, za manevarsku strukturu borbene organizacije teritorijalne odbrane karakteristično je da oblik organizovanja glavnine njenih snaga predstavlja viši stepen vojne organizacije i osposobljenosti za složenije vidove dejstava u različitim i složenim uslovima. Komandovanje manevarskom strukturom borbene organizacije teritorijalne odbrane ostvaruje se sistemom komandi jedinica: četa, bataljona, odreda, brigada i viših stepena grupisanja i udruživanja snaga i sredstava, a zatim, neprekidnim organizovanjem komandnih tela i timova privremenih borbenih taktičkih (združenih) i taktičko-operativnih sastava i grupacija snaga, uslovljenih situacijom, odnosom snaga i nastalim promenama.

Dve osnovne dimenzije komandnog mehanizma teritorijalne odbrane ne predstavljaju paralele koje se nikad međusobno ne spajaju, već takav tip organizacije komandovanja koji je maksimalno prilagođen strukturi, a zatim, nameni i zadacima teritorijalne odbrane u okviru sistema oružanih snaga, komandovanja i oružane borbe.

Pored iznetog, osnovne karakteristike ove druge dimenzije komandnog mehanizma teritorijalne odbrane jesu:

— da se u okviru nje organizuje komandovanje manevarskom strukturom efektivna teritorijalne odbrane, uključujući i više stepene ukрупnjavanja i borbenog udruživanja snaga i sredstava. Ovako treba rešavati problem potrebe komandovanja i u uslovima kada dolazi do obostranog prelivanja i pretpotčinjavanja snaga i sredstava na relaciji: operativna armija — teritorijalna odbrana; front — pozadina protivničkih snaga; početni period rata — period daljeg trajanja dejstava; grupisanja snaga i borbenih postroja — rastresitih i prostornih (kombinovanih) dejstava i sl.;

— da se snažnije izrazi manevar i grupisanje snaga i sredstava, visok stepen organizovanosti dejstava, brže prenosi i izrazi težište dejstava i postigne veći koeficijent iskorišćavanja snaga, sredstava, vremena i prostora. Da se brže i efikasnije reaguje na ciklične promene u situaciji i dobiju veće udarne mogućnosti u vremenu i na prostoru gde je to potrebno, odnosno izmanevrišu i izbegnu neprijateljski razorni i uništavajući udari, kada su naše snage u nepovoljnom položaju;

— ovom dimenzijom organizacije snaga i komandovanja prevazilazimo preveliku prostornost i prizemnost borbene organizacije i omogućavamo vezivanje celine teritorijalne odbrane sa operativnom armijom, kao najvišim oblikom organizacije oružanih snaga;

— za razliku od prostorne dimenzije komandovanja (osnovni štabovi društveno-političkih zajednica), sve ove komande, bez organizovanja, mogu se pretpotčiniti zajedno sa svojim sastavima komandama viših stepena u okviru teritorijalne odbrane i na relaciji teritorijalna odbrana — operativna armija i obratno — niži stepeni komandovanja iz sastava operativne armije mogu se pretpotčinjavati višim stepenima komandovanja teritorijalne odbrane. Na primer: bataljon, puk — operativnoj zoni, odnosno partizanskoj diviziji, komandi grupe brigada sl. Operativnim grupama teritorijalne odbrane divizijskog sastava mogu se pretpotčinjavati i jači sastavi operativne armije, posebno u uslovima dejstava na privremeno zauzetom prostoru, a one isto tako ulaze u sastav većih grupacija operativne armije.

Znači, u republičkom štabu za narodnu odbranu vidimo spajanje dveju osnovnih dimenzija komandnog mehanizma teritorijalne odbrane. Ova realnost ima presudan značaj u iznalaženju adekvatnih rešenja unutarne organizacije republičkog štaba za narodnu odbranu koja su u mnogo čemu specifična. Moguće je uočiti nekoliko osnovnih pravaca delovanja republičkog štaba za narodnu odbranu u ratu, kao:

— planiranje i izvođenje operacija glavnine snaga, upravljanje dejstvima manevarskih snaga i obezbeđenje neprekidnosti komandovanja;

— rukovođenje i upravljanje dejstvima teritorijalne strukture na širokom prostoru. Neposredno usmeravanje borbenih aktivnosti ovog najmasovnijeg dela borbene organizacije, preko koje se ostvaruje neprekidno organizovanje i rukovođenje oružanom borbom;

— organizovanje i ostvarivanje svih vidova pozadinskog obezbeđenja, zbrinjavanja i pružanja podrške učesnicima oružane borbe na celom prostoru i u svim uslovima dejstava.

S obzirom na osnovne pravce delovanja republičkog štaba za narodnu odbranu u ratnim uslovima očigledno je neophodno razvijanje sledećih osnovnih sektora:

- a) operativni sektor;
- b) sektor pozadinskog obezbeđenja, zbrinjavanja i podrške;
- c) sektor političko-kadrovskog obezbeđenja i bezbednosna zaštita.

U okviru prvog sektora, centralno mesto pripada operativnom odeljenju sa operativno-štabnim (planiranje) i operativno-rodovskim elementima.

Kao posebne organizacijske elemente u okviru operativno-štabnog sektora treba razviti: obaveštajni organ, organ veze i operativno-mobilizacijsku grupu, preko koje bi se ostvarivalo rukovođenje i komandovanje teritorijalnom strukturom. Svi elementi operativno-štabnog sektora bili bi vezani za načelnika republičkog štaba za narodnu odbranu.

U okviru drugog sektora unutarjom organizacijom bi trebalo razviti političko-kadrovski organ i organ bezbednosne zaštite.

U okviru trećeg sektora trebalo bi organizovati ceo kompleks pozadinskog obezbeđenja, zbrinjavanja i teritorijalne podrške, a unutrašnju organizaciju prilagoditi zadacima i uslovima realizovanja svih vidova pozadinskog obezbeđenja i zbrinjavanja.

Ako bi se funkcije vojno-teritorijalnih organa prenele na štabove društveno-političkih zajednica, bilo bi neophodno razvijati sposobnost i za ovaj tip i obim zadataka. Eventualne korekcije bi nastale u okviru operativno-štabnog sektora, njegovim organizacijskim i kadrovskim osposobljavanjem.

U ovom napisu bilo je pretežno reći o organizaciji komandovanja i bitnim svojstvima komandnog mehanizma u teritorijalnoj odbrani i o povezanosti ovog mehanizma sa celinom sistema komandovanja u oružanim snagama. Tema je znatno fleksibilnija i skoro da nismo zašli u prostor ostvarivanja komandovanja u različitim operativno-strategijskim i borbenim uslovima. Mislim da se pitanjima komandovanja treba više teorijski i praktično baviti. Ovaj napis u nekoliko otvara prostor za dalja razmatranja osnovnih problema i sadržaja komandovanja.